

Leedom Lefferts and Louise Allison Cort

2008 **“Gender and ethnicity in contemporary village-based ceramics production in Thailand”** in, Korakot Boonlop, ed. **Humanities and Ceramics: From Past to Present**. Publication 66. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre, pp. 153-200 (in English and Thai)

มนุษย์

กับภาชนะดินเผา
จากอดีตกาลสู่โลกสมัยใหม่

ธนิก เลิศชาญฤทธิ์
สุวีรัตน์ บุบผา
สุรพล นาดะพินธุ
สุกัญญา เบาเน็ด
Leedom Lefferts
Louise Allison Cort
กรรกฎ บุญลพ
ภูซงต์ จันทวีร

มนุษย์กับ
ภาษาตะวันตก
จากอดีตกาลสู่โลกสมัยใหม่

กรรกฎ บุญลพ
บรรณาธิการ

หนังสือรวมบทความวิชาการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
เอกสารวิชาการลำดับที่ 66

มนุษย์กับภานะดินเผา จากอดีตกาลสู่โลกสมัยใหม่

จัดพิมพ์

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) 20 ถนนบรมราชชนนี เขตตลิ่งชัน
กรุงเทพมหานคร 10170 โทรศัพท์ 0-2880-9429 โทรสาร 0-2880-9332

งานบรรณาธิการและพิสูจน์อักษร

กรกฎ บุญลพ

ออกแบบปกและรูปเล่ม

ออกแบบเหมาะสม

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา

โทรศัพท์ 0-2462-0303 โทรสาร 0-2462-0380

จัดจำหน่าย

บริษัทเคแอลไทย จำกัด 117 ถนนพื้งนคร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200

โทรศัพท์ 0-2225-9536-9 โทรสาร 0-2434-3802

ราคา 170 บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

มนุษย์กับภานะดินเผา : จากอดีตกาลสู่โลกสมัยใหม่ / กรกฎ บุญลพ ; บรรณาธิการ.

กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2551.

254 หน้า (เอกสารวิชาการลำดับที่ 66)

ISBN 978-974-05-4116-5

1. เครื่องปั้นดินเผา -- ไทย -- การประชุม. 2. พิธีศพ -- ไทย. 3. เครื่องสังคโลก.

I. กรกฎ บุญลพ : บรรณาธิการ II. ชื่อเรื่อง

NK3855.T5

Gender and ethnicity in contemporary village-based ceramics production in Thailand

Leedom Lefferts and Louise Allison Cort

Principal contact: Dr. Leedom Lefferts (Research Associate, Smithsonian Institution) 132 12th Street, SE, Washington, DC 20003-1413, USA, e-mail: LLEFFERT@drew.edu. Ms Louise Allison Cort is Curator of Ceramics, Freer and Sackler Galleries, Smithsonian Institution.

ACKNOWLEDGEMENTS: We thank the many national level institutions (such as the National Research Council of Thailand, The Ministry of Culture and the Vietnam Museum of Ethnology in Vietnam, etc., etc.) responsible for granting research permission, several research institutions for their financial support (such as the Nishida Foundation for the Study of East Asian Ceramic History), and individuals, too numerous to

Introduction-The subject and our findings¹

This paper summarizes what we see as a basic framework for thinking about the roles of men and women and issues of ethnicity in contemporary indigenous earthenware and stoneware ceramic production in Thailand. The bases for our statements come from fieldwork conducted since 1989 centering in Thailand and including the surrounding nations of Cambodia, Laos, Vietnam, Malaysia, and Yunnan, China. (We have not conducted research in Burma because our associate, Charlotte Reith, has been doing comparable work there.) Our fieldwork is ethnographic, conducted among potters living today (or at least at the time we visited their villages). We have visited at least 180 locations in these countries, some of them several times in repeat visits. We look at the "present" rather than "history," although our work now documents a span of eighteen years, and discussions with potters have elicited information about past events, some of them extending back several generations, that also extends our historical perspective.

Because of the length of this paper, we begin by presenting our conclusions:

Our findings:

1) *In general, women make earthenware and men make stoneware in Mainland*

¹ Rather than giving sources for the many research findings in this paper, our papers, published and presented, are listed at the end of this paper. Readers are encouraged to peruse these for details; copies are available on request. We also include a select few references to other sources.

Southeast Asia and in Thailand.

1a) Some variation in this generalization exists, the causes for which reside in the survival of patterns of production accompanied by changes in what is produced, in other words, in the local history of the production community, households, and individuals.

1b) Knowledge of how to produce a "pot" is as much a physical as mental accomplishment. This knowledge is expressed through bodily motions operating through certain chains of behavior focused on producing certain useful objects.

1c) Knowledge of a production process signifies control of the means of production. This means that this production would not lead to easy alienation from the people who produce the product, from beginning to end.

2) *Ethnicity, nationality, religious allegiance, and other behaviors of people in groups seem to be poor predictors of indigenous ceramic production.*

2a) While ethno-linguistic affiliation enables broad-brush predictions of production processes, in general, production is best seen as a reflection of the local history of groups of people.

2b) Correlations of ceramic production chains with ways by which other technological processes, such as weaving, carving, bamboo basket production, etc., are carried out may be fruitful.

Please keep these conclusions in mind during the course of the paper.

Stoneware and earthenware — the basics:

Southeast Asia, including Thailand, is one of the few places in the world where complementary production and uses of both earthenware and stoneware ceramics may still be seen. Thus, we begin with definitions of these two basic kinds of pottery made in village Thailand and the distinctive traits which distinguish one from the other. These definitions are derived primarily from local perceptions and

uses, not from our external views. Our statements are generalized; exceptions can be found to almost every statement, however, the general framework outlined here holds true.

Earthenware pottery is characterized by a relatively soft and porous clay body. The body is often composed of clay mixed with a large percentage of sand or other material – grog, bleb, etc. – as temper. The potter's wheel is usually not employed in earthenware production. Typically, firing takes place in a bonfire rather than a kiln; however, instances of upright and cross-draft kilns have been found in earthenware production (presented paper 2000). The properties of fired earthenware – porosity and resistance to thermal shock from a sudden change in temperature – exquisitely suit its use for cooling water through evaporation and in cooking directly over a fire.

Stoneware pottery is characterized by a hard, dense, fused (or vitrified), non-porous clay body. The potter's wheel is always employed in production. Stoneware firing requires a kiln capable of reaching a temperature high enough to vitrify the clay body; this is usually a cross-draft kiln. The properties of fired stoneware – hardness, lack of porosity – suit its use as an impermeable storage container for liquids, for fermenting foods, and for the inert storage of other items, such as uncooked rice, salt, cloth, etc.

In ordinary, colloquial Thai, pottery objects tend to be identified by their use: stoneware jars are *hai*, jars; stoneware mortars are *krok*; earthenware pots are *maw*, used for cooking or cooling water. The distinction between earthenware and stoneware is functional and relative, having to do with how these vessels can be used rather than with absolute distinctions between the materials. Indeed, there is a continuum between the two types of ceramic. "Stoneware" jars fired to a low temperature, on purpose or unintentionally, can be used for cooling water, as if they were "earthenware".

The characteristics of these two kinds of ceramics make them complementarily suited to handling a range of important human activities, having to do primarily with foodstuff preparation, handling, and storage. Earthenware vessels can be used for cooking foods over a fire and for cooling drinking water. Stoneware vessels provide for relatively inert storage where control of the atmosphere is required; this means that foodstuffs and other items, such as cloth, water, and grains, may be kept in covered stoneware jars for a long time. Because of this ability to control the interaction of the atmosphere with biodegradable material, stoneware products also provide essential containers for fermentation, including beers, fish products, etc. This characteristic of relatively inert storage is especially important because of the emphases in Southeast Asian cultures on fermentation as a part of food processing (Adams 1977).

Earthenware and stoneware production processes:

As we stated in the title of a recent paper (2005), earthenware production is "not primitive, (and) certainly not simple". Nor is stoneware production. These production technologies are complex, well-developed processes. They replicate established repertoires of desired vessel shapes to produce pieces extraordinarily well-suited and environmentally sensitive to the purposes for which they are designed. Innovation is not part of the desired outcome of these production processes; earthenware and stoneware ceramics are the results of millennia of focused human ingenuity and development.

Within these two broad categories of ceramics, we subdivide our findings by technology or methods of production. We have found it useful and important to record "lineages" of production. "Lineages" transmit packages of technological processes which are subject to change and evolution over time. French scholars have called these packages of processes "operational chains,"

chaînes opératoires. Operational chains, as part of human existence in societies, change over time, becoming "lineages".

Operational chains—that is, the means by which an item is produced—cannot necessarily be deduced by examining a finished pot out of context, or by supposing that all potters in a given area use the same operational chain. Because of the diversity in production technologies we have found in Thailand and elsewhere in mainland Southeast Asia, we know that it is necessary to look at what people actually do to produce pots. These actions must be recorded in detail in order to understand the "lineage" to which a given group of potters belongs.

Our research has shown that the strongest differentiating mechanism between groups of potters is neither the final form of the pot or its decoration (or the lack of it), nor the paste or the temper employed in making a vessel. The potters we have talked with are able to make pots with differing shapes and with variations in decoration as requested. Whenever we asked Thai potters about a particular form or decoration which seemed "typical" of their production, they answered flexibly: "If you want it, we'll do it." Potters who have migrated from place to place can also adapt the mixture of clay and temper to make the clay do what is required.

The aspect of potters' behavior that seems most consistent over time and space is the way they produce pots. By this we mean the operational chain—the sequence of bodily motions by which a potter creates a form, from preparing the clay to completing the final shape. These motions are learned and preserved as memories engraved in movement and they seem to be relatively more conservative than the final form or decoration, or the clay or temper. These bodily motions are learned by the potter as she or he begins his or her career; the potter may use them to replicate established shapes or to solve emerging problems of how to make vessel forms in new contexts.

Tools:

An important point derived from our observations is that the actual physical implements potters use tend to be less important than the "tools" that are available to them through the motions of their hands, arms, torso, pelvis, legs, and other parts of the body—even toes—manipulated by their brains. These parts of the body and the brain comprise a set of tools which the potter utilizes to solve problems. These problems range from variations in clay sources, consistency, and moisture to the quantity of foreign matter in the clay which has to be removed. The brain judges how many minutes to leave a pot to dry between steps, whether it should be in the shade or the sun, whether another spin must be made around a pot to finalize its shape, how hard to beat the pot with a paddle and anvil², and how many days the pot needs to dry before firing. In talking with potters as they work, we often found it difficult to elicit specific reasons for why they were doing what they were doing: they would say, "to make it beautiful", or "to make it hard". Specific verbalized comments seem not to be a potter's normal processing of thinking her or his way through the production process.

Implements such as paddles, anvils, shaping tools, pieces of cloth, wheels, and kilns may be carried from one season of work to another or may be created anew, sometimes several times in a working season. The potter knows how to create these modest "tools". We see the knowledge contained in the potter's—her or his—body as the most important tool at their command.

From these observations, this research shows that the most useful comparisons between potters come from closely following the ways by which potters make pots, a research technique requiring comprehensive photography

² "Paddle and anvil" as a single term characterizing indigenous pottery production is a misnomer. Many potting processes do not use paddles or anvils. Additionally, those which do have standardized degrees to which these implements are used; these can differ drastically, thus rendering obsolete a general term describing this as a homogeneous technique. For more on this, see 1997.

and videotaping (2000c).

Our research protocol:

We should note that we have not developed our research techniques in isolation. This is part of the growing field of the "anthropology of the body". European anthropologists, especially in France and Belgium, have developed an astute theoretical foundation for following production processes, grouped as part of the study of technology and culture (e.g., Lemonier 1986, Gosselain 1998). We have found their work refreshing and useful. However, our main emphasis has been to focus on actual production techniques, who is doing what, how do they do it, and what, if anything, they want to say about they are doing, rather than engaging in theoretical discussion.

We learned this approach—focusing intensively on bodily motion and recording these movements—from experience as we began our research in Northeast Thailand. At first, we thought we saw that women in all villages made earthenware pots the same way; we assumed they were all doing the same thing. However, as we began to watch and record more closely, we discovered that women in different communities, sometimes not far apart, began the process of making their pot in crucially different ways (2000c).

We came to realize that the first step in shaping an earthenware pot is the most important; it led to our distinguishing among different lineages of operational chains of production for earthenware. We term this initial step the making of the "preform". Women of many different communities use paddles and anvils (or sometimes paddles alone, using the hand, palm, or fist as an anvil) in different ways to transform the preform into the final pot. From superficial surface analysis, it is impossible to tell from the final product what the preform might have been (presented paper 2000).

As we began to notice the differences in the preforms made by women in different communities in Northeast Thailand, and as we talked with them, we noted that the women potters presented themselves from several different ethnic backgrounds. Observing further, we learned that some of these women from differing ethnic backgrounds shared similar lineages of production. In other instances, women of similar ethnicity used differing production technologies.

The next step in our research was to realize that Northeast Thailand was not a "closed" area and that we had to look across the usual "boundaries" in all directions to discover operational chain interconnections. Looking into traditions of pottery production in adjacent and further areas, we found that modern political or ethnic boundaries do not define boundaries of technological operational chains. This seems obvious, yet much current discussion of ceramics in Southeast Asia takes place within the frameworks of modern national and ethnic boundaries (Terwiel 1995). Our research concludes that ethnicity is a poor substitute for generalizing about the production processes of contemporary, indigenous ceramics (2000b).

These statements have introduced our approach and its rationales. The rest of the paper provides illustrations relating to gender and ethnicity based on our findings.

Summary of research:

The sources for the statements we make in this paper come from an extensive and intensive survey of indigenous pottery production in mainland Southeast Asia (excluding Burma) that has taken place since 1989. This paper is thus a summary of our findings regarding ethnicity and gender in indigenous production as we have observed it. The paper is a result of visiting and studying every indigenous pottery production site we have heard of where people make

earthenware or stoneware ceramics today, or where pottery had been made in the recent past where we could still talk with people who had made pottery. We have visited almost every site we have heard of; thus we have a 100% sample of indigenous pottery production sites in mainland Southeast Asia (excluding Burma) (2000c).

Table 1: Indigenous pottery production sites in Mainland Southeast Asia (as of 1 June 2007)

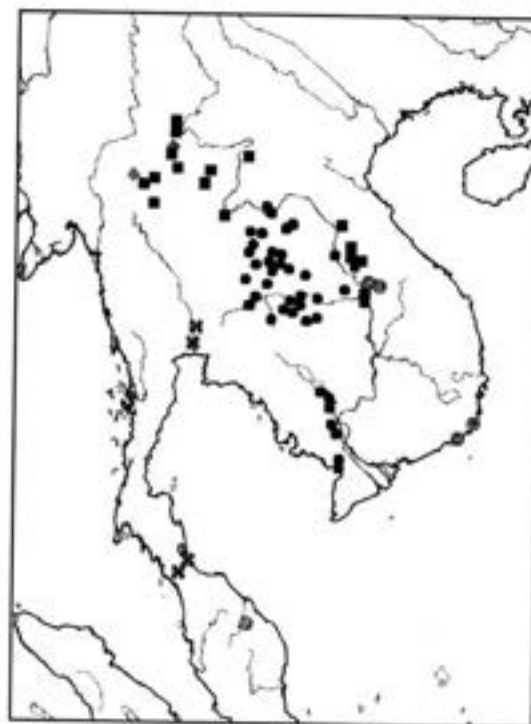
Nation	Earthenware	stoneware	Total
Cambodia	8	1	9
Lao	17	11	29
Malaysia	1		1
Vietnam	20	11	26 (5 both)
Yunnan	1	1	2
Thailand:			
Central	2	1	3
North	13		15
Northeast	65	20	91
South	4		4
Thailand totals	84	21	113
Total	131	45	180

Notes: Source: Data from lists of visited sites, 1989-present.

- 1) We have excluded Burma because it is handled by our associate, Mrs. Charlotte Reith
- 2) Work in Malaysia has been restricted to Malay production
- 3) Our inventory of sites in Yunnan has not yet taken place: these two sites were visited while conducting other research
- 4) Columns and rows do not total because some sites are engaged in other activities, such as stove production, sulphur retort production, etc.

These figures show that indigenous pottery is actively produced in more locations in Thailand than in any other of these Southeast Asian nations. Moreover, most production in Thailand occurs in the Northeast.

The following map, produced in 1998, gives a sense of the geographic extent of our research and the density of locations where we have found continuing earthenware production. Since 1998 we have done further work in northeast Cambodia, southern Laos, and, in Vietnam, in the northwest, the central highlands, and the central coast from Ho Chi Minh City to Hue. Please note that this map does not include stoneware; if it did, many more locations would be noted, with differing technological packages.

Map 1: Earthenware production sites by production type (researched through 1998)
Source: Data collected from 1989-1998

Thailand – Overview of locations and distribution:

In Thailand and Laos, women make earthenware; stoneware is made by Tai-speaking men in Laos, Thailand, and northwest Vietnam. Usually, the communities making these two kinds of ceramics do not overlap. Some communities in which men make stoneware are near communities in which women make earthenware. Communities of women making earthenware seem more numerous and more closely spaced, thus resulting in shorter transport distances for finished products. In areas without complex mechanized transportation routes, the distance a woman can walk and return in a day determines the distribution of her pots. See, for example, the complex of earthenware production villages around Khon Kaen that includes Ban Don Boom (see Ms Sureeratana Bubpha's paper for this symposium), that was determined by walking and by boat travel along the Chi and Phong rivers.

Communities of men making stoneware tend to be located near large population centers with access to easy riverine or coastal boat distribution. A single community can supply a large number of villages and market towns. Since stoneware products tend to last longer than earthenware, the comparative lack of breakage of stoneware products (and even when they are broken, their continuing use) leads to larger catchment areas for stoneware marketing. A good example of this is the chain of stoneware producing villages that radiated from Baan Tha Hai in Ubon up the Chi and Phong rivers and down the Mun and Mekong rivers. All except Baan Tha Hai are now defunct.

These descriptions pertain to the recent past, residing in the memories of people with whom we spoke. The spacing and distribution of both stoneware and earthenware communities have been altered by the shift to mechanized road transportation and by competition (as with metal pots and glass bottles) and replacement (as by piped water and refrigerators).

Gender-Who makes what?

The indigenous Southeast Asian and Thai production of earthenware and stoneware rarely occurs as a highly professionalized occupation. Men and women who make pots tend also to be farmers and practitioners of other skills. The sum total of these occupations comprises a living for these people. Today, for a man, making stoneware may alternate with doing construction work in Bangkok or Taiwan; for a woman, making earthenware may alternate with cutting sugarcane or working in a Bangkok factory. Making pots does not define these people's lives.

This is in distinct contrast with the typical situation in the cultures that bracket mainland Southeast Asia—India and China—as well as with artisanal production in Europe, North America, and Australia/New Zealand. In India until recently, the caste system was strongly associated with occupation and social rank; it has been difficult for people defined by caste as potters to move outside that occupation (Cort and Mishra, in press). In China, pottery making has long been concentrated in major production centers where potters, mainly men, are professionals. In both India and China men are assigned status as heads of households and therefore as determiners of occupation, whereas in Southeast Asia it has long been noted that household headship and economic occupation is balanced more nearly equally between the genders.

Gender and Earthenware

We have observed a range of variation along a continuum of women making earthenware; this organization of production is independent of the process of production – the operational chain lineage – which the potter uses. At one extreme is the village with a few women making earthenware during the dry season, usually as extra income or in exchange for necessary goods, such as salt, cloth, etc. They conduct the entire process themselves, from digging clay to making the pots the way they are used to, firing the pots, and marketing them.

At the other extreme we have seen many communities of Thai-Khorat potters in Northeast Thailand that migrated outwards from the Khorat area and settled adjacent to established Thai-Lao villages or larger *muang*; because they don't own farm land, they use pottery making as the household's principal source of income throughout the year. In these Thai-Khorat communities, women prepare the clay and make the pots, while men are actively involved in digging clay and preparing temper, firing, and marketing (1999).

Regardless of location on the continuum, the operational chain that regulates production determines that the making of earthenware vessels tends to be spaced over the course of a day. The potter begins by making preforms for all of the vessels she intends to make that day; she then places them to dry for the next step. Over the day, in a series of steps, she manipulates the clay to produce the final form, allowing time after each step for further drying to occur. By evening, she has completed all the pots. In all of our observations of earthenware production, we have seen that this process takes place under or near the potter's house rather than in a detached workshop. We have watched women alternating steps in this pottery-making process with other domestic activities, such as nursing and taking care of small children, preparing meals, doing laundry, etc. Even the Thai-Khorat women who are the principal producers of household income through their pot making (thus controlling the means of production) follow this pattern. The close articulation of pot making with other domestic activities may help to shed light on women's association with the production of earthenware rather than stoneware.

This close association of women with earthenware holds even when the potter uses a wheel to facilitate production. One of the two operational chains in which the wheel is used in earthenware production by women occurs in Thailand—at Sathing Maw, Songkhla, and other locations in the south, and around Ayutthaya

in the center³. Observers of potting traditions tend to assume that wheel-thrown pottery, especially when made for commercial purposes, is dominated by men. However, in these locations women use the wheel to make their preforms. In Sathing Maw, moreover, women control the factories in which the pottery is produced by other women. In other words, women owners employ women factory workers to produce pots using a technology handed down through women's knowledge.

We have also observed a shift to wheel-thrown earthenware preform production in Northeast Thailand, by women who use a bicycle wheel weighted with cement. This is a change in an operational chain; where formerly the potter walked in a circle around the preform resting on an overturned rice pestle, she now stands still while shaping the preform as it revolves on the spinning wheel. Even after this change, however, the potter continues to complete the pot using paddle and anvil to shape the body and close the base.

In a few places men produce earthenware, but only by using the wheel. We believe this is a derivation of wheeled stoneware production among some Tai potters, as best seen at Tambon Chiang Khrua, Sakon Nakhon⁴.

Gender and Stoneware:

In the Tai context, stoneware production employs a potter's wheel and usually involves two people working as a team. One person forms the pots, while the other turns the wheel. Especially when large vessels are the principal products, stoneware production requires comparatively more space than earthenware production—for storage of large vessels as they accumulate and dry before firing, for the construction of the kiln, and for storage and preparation of clay, often of two

³ The other case is found in coastal Vietnam.

⁴ On Kau Kret, Pak Kret, Nonthaburi, at present both earthenware and stoneware are produced. Although the processes of pottery production used in this community require further study, earthenware appears to have been the dominant early product, with stoneware production perhaps introduced more recently.

kinds, and of firewood. In communities where many households are engaged in stoneware production, with men both forming the vessels and acting as preparers of clay and coils and spinning the wheels, the kilns and workshops tend to be at some distance from the living area, forming a "male space" external to the village living area. However, when women work alongside men as the preparers of clay coils and wheel spinners, production normally takes place in or near their households, most probably for the same domestic reasons noted above for earthenware.

The numerous kilns and workshops of Baan Phon Bok, Phon Phisay, Nong Khai, were usually located along the Huey Luang a modest distance from the village living area, as were those of Baan Tha Hai, Ubon, on the Chi River. The production sites for Baan Klang, Tha Uthen, Nakon Phanom, are under or near the houses; here women are involved as the spinners of the wheels and preparers of clay while men form the pots. Also, the potters of Baan Klang tend to specialize in mortars, krok, smaller pieces than the sometimes larger jars, hai nam and hai plaadaek, of Baan Phon Bok; the smaller pieces of Baan Klang can be easily carried to the kilns, which are located adjacent to the living area.

Ethnicity and ceramics: What kind of person does what?

The relation between ethnicity and technologies of pottery production is ambiguous. At the local level, comparing communities of earthenware producers and their responses to questions of ethnic identity, it seems best not to characterize a specific indigenous production process by association with an ethno-linguistic group. However, a broad-brush view of Mainland Southeast Asian production processes does lead us to generalize about "Khmer", "Austronesian", or "Kinh/Viet" processes. This is in contrast with stoneware, which, while undoubtedly correlated with Tai-speaking populations, probably results from a common ecological

base.

The tendency to link technology and ethnicity is facilitated by the past history of anthropology's concern with the concept of "culture." Many of anthropology's most basic statements, not to mention popular and political concepts, hold that there is a congruence between a people's ethnicity and their behavior and world views; thus, ethnicity is thought to be useful as a general mechanism to predict people's behavior. Moreover, this congruence is supposed to be "natural", if not "normal"; thus, Americans are tall, white, and speak English, and so on for other "national types".

Over the past few decades, however, anthropologists have extensively critiqued this idea. A culture is not a single bundle of behaviors. It consists of many strands of behaviors coming from many sources and the people living in a culture may have many options—possibly contradictory—for solving problems of living. Individual persons—as actors—manipulate and act upon the various parts of their culture in different ways in order to make a living. Our behaviors, as we express them, get passed to our descendents in multitudinous ways. It seems evident that the concept that cultures are unitary is derived from the European political concept of the nation-state in which members of a nation are thought to be one culture.

The more recent stance, of culture as a bundle of available behaviors—bricolage is Levi-Strauss's term—articulates well with many of our findings concerning the relationship between various types of ceramic production and other aspects of cultural systems. We have already noted that people make pottery for certain purposes. They make pottery using learned techniques which they modify to meet local situations. The transmission of this knowledge comes about in the intense and local context of the household and community in which people grew up or which they join. The behavior used in a community to make a pot may be

independent of language, political system, social organization, religion, nationality, etc., etc., practiced in the community.

Because of the evidence that comes from talking with people who make pots about their self-stated ethnicities ("I am Thai", "I am Isan", "I am Lanna Thai", "I am Lao", etc.), we have found that specific operational chains for making pots seem not to have much to do with ethnicity at the local level. Because of this lack of congruence between technologies of pottery production and other aspects of culture, we have been forced to conclude that the diffusion of technological knowledge, at least about indigenous pottery production, is, in large measure, independent of the diffusion of other aspects of cultural knowledge (Terwiel 1995).

However, at a more macro-scale, as we have traced the distributions and possible transmission histories of production processes across the map of Mainland Southeast Asia, we have found ourselves falling into the "trap" of calling one technique "Khmer", another "Austromesian," and a third "Kinh/Viet." Realizing what we ourselves are doing has brought us to the conclusion that, while easy assumptions of the congruence of operational systems with ethno-linguistic identification at the local level are hazardous and, usually, counter-productive, at the level of grouping operational chains together, such hypotheses generate food for thought.

The first step in our strategy is to ask questions concerning the local history of a community or group of communities. With whom have these people, especially the people who make pots, had contact? From whom have the potters learned? Are the potters women who tend not to migrate, because they own and inherit their homes and land from their mothers, while the men move around—thus leading to a supposition that earthenware production might be more stable than stoneware? Or are they women who narrate personal, family, and community

stories of migration? These are questions that can lead to profitable research and insight into human behavior. Moreover, they are questions that can only be answered by paying close and careful attention to particular people's behavior, to discussions with them, and to close comparisons of the operational chains for earthenware or stoneware⁵ of different communities to see how they might have impacted on each other.

Our more derivative question, as we reflect on our findings, is to ask about the possibilities of migration, ecological succession, etc., which have tangential relationships to ethno-linguistic affiliation. Some examples are appropriate.

Ethnicity and earthenware

One of our most surprising findings has been the lack of congruence between the processes of earthenware pottery production and the usual statements of ethnicity and its boundaries. In some instances, women on opposite sides of national boundaries and from differing ethnic groups use similar operational chains. For example, we have documented the same operational chain of earthenware production used by women who call themselves Cham, Mountain Cham (Churu), Mountain Khmer (Mrong, Ede Bih, Ma, and Ba Na), and Kinh (Viet) in Vietnam; Khmer and Mountain Khmer (Phnong, Tamphuan), and Lao in Cambodia; Lao and Mountain Khmer (Oy, Sapouan, and Souei) in Laos; and Malay in Malaysia. We view the current dispersal of this operational chain as the product of the complicated history of the coastal regions and highlands of Central Vietnam and the adjoining regions of Cambodia and Laos, especially the Bolovens Plateau. However, because of ship-borne connections to Malaysia, Kinh populations in Nghe An Province, and the Central Coast Cham, we see that this process may

⁵ The extraordinarily interesting work of Alexander Bentley and associates documenting the possible migration of women using isotopes of strontium, carbon, and oxygen in human tooth enamel at Khok Phanom Di has much potential for shedding light on prehistoric mobility and marital residence patterns (Bentley et al. 2007, Bentley et al. 2005).

have originated with or been derived from Austronesian speakers. At least, this makes an interesting hypothesis for testing.

In other instances, women with similar ethnic identifications use differing operational chains for making pottery. We have shown already how Thai women potters in Ayutthaya make pots in a way that they share with Thai-Buddhist and Thai-Malay-Muslim women potters in Songkhla and Pattani. Their technique differs dramatically from those of Thai women potters in North Thailand. As we have already noted, Malay-Muslim women in Kelantan province just south of the Thai-Malay border produce pots in ways more similar to the Cham many thousands of kilometers distant across the sea than to their sisters just north in Pattani.

Our article on Thai-Korat potters in Northeast Thailand (1999) illustrates the way by which a particular production process, coordinated with a specific set of gender roles, enabled populations from Nong Sung, Nakhon Ratchasima, to migrate and settle across Isan. We have also documented our hypothesis that this "Thai-Korat" technique is most probably related to the "Khmer" technology found in Cambodia and among Khmer speakers in southern Vietnam. In addition, we have recorded how, in one village in Northeast Thailand, Thai-Lao women learned how to make pots from the Thai-Khorat potters who moved into their village and, for a time, formed a distinctive neighborhood. As the Thai-Khorat families moved on—to jobs as taxi drivers and other occupations in Bangkok and overseas into the international labor market—the Thai-Lao women who were their neighbors have taken over the Thai-Khorat production and are now its only producers.

Ethnicity and stoneware

In the case of stoneware, there appears to be a direct relationship between its production and a people's ecological niche, of which ethnicity may be one, incidental, aspect.

Over a decade ago, Richard O'Connor (1995) proposed that observers

of Southeast Asia, rather than seeing contemporary Southeast Asia as the result of a series of migrations and settlements of people of particular ethnicities, ought to define this succession ecologically, as the result of a series of settlements by people with certain ecological patterns—patterns of rice growing and other agricultural production coupled with particular social and political organizations.

Thus, one ecological type could be described as the people who practice flooded rice agriculture depending on the rise and fall of streams and ponds, who grow secondary crops in household gardens, and who are organized in a relatively loose confederation of households and villages. Another ecological type comprises those people who practice irrigated flooded rice agriculture, utilize forest resources extensively, and are organized in centralized households and villages under central administration. This second ecological type also practices stoneware production, while the first does not produce stoneware today.

What else might correlate ecologically with stoneware production? The second ecological type extensively practices the production of fermented food at the household level, while the first seems to practice it more sporadically and uses less of it in people's daily lives. Stoneware greatly expedites the production of fermented food. It is reasonable to suppose that community-based stoneware production, appropriate to continuing household production of fermented food products, could be a central part of their ecological adaptation.

To give away the conclusion of O'Connor's and our story, Khmer populations practice the flooded field rice system, while Tai tend to practice irrigated rice production; Khmer peoples do not now make stoneware and their use of fermented foods is much less than the Tai. Khmer production of fermented foods usually takes place in wooden containers or Vietnamese-produced jugs. Most Tai households own a set of jars in which they ferment fish, bamboo, and other materials and store them for future use. Many of these jars have a distinctive

double rim that contains water in the concavity between the two concentric rims to form a moat to keep insects out and to permit the release of gasses from under the cap. This type of jar, including some made of glass used to sell pickled items in stores and food stalls, is found in many places in southern China and used extensively by many different peoples there. We propose that this connection between fermented foods, a particular type of rice production, and community stoneware manufacture is central to Tai ecological adaptations (presented papers 2004, 2001).

If this hypothesis concerning the relation between the production of stoneware and other aspects of Tai ecological adaptation is correct, this also removes stoneware production from the assignment of pottery production by ethnicity. This hypothesis makes the point that ceramics fulfill useful purposes; they are not "symbols" of a people's identity, but things used in practical contexts. As contexts change, it should be expected that ceramics change. Today it is disappointing to see the disappearance of indigenous ceramic production, which does so much to enable people to live useful, productive lives and achieve a certain measure of satisfaction in the production of useful objects. Conservation of local ecologies may be one way to continue to perpetuate the vital knowledge contained in these people's bodies and minds.

Conclusion-What have we shown?

This paper is itself a summary; it has enabled us to pull together many pieces of information that have come to light over the past two decades. As such, it is work in progress. The conclusions represented here are, therefore, preliminary and meant for discussion and consideration. They may be further summarized as follows:

1) *In general, women make earthenware and men make stoneware in Mainland*

Southeast Asia and in Thailand.

1a) Some variation in this generalization exists, the causes for which reside in the survival of patterns of production accompanied by changes in what is produced, in other words, in the local history of the production community, of households, and of individuals.

1b) Knowledge of how to produce a "pot" is as much a physical as mental accomplishment. This knowledge is expressed through bodily motions operating through certain chains of behavior focused on producing certain useful objects.

1c) Knowledge of a production process signifies control of the means of production. This means that this production would not lead to easy alienation from the people who produce the product, from beginning to end.

2) *Ethnicity, nationality, religious allegiance, and other behaviors of people in groups seem to be poor predictors of indigenous ceramic production.*

2a) While ethno-linguistic affiliation enables broad-brush predictions of production processes, in general production is best seen as a reflection of the local history of groups of people.

2b) Correlations of ceramic production chains with ways by which other technological processes, such as weaving, carving, bamboo basket production, etc., are carried out may be fruitful.

In Thailand, more so than some other areas of mainland Southeast Asia, indigenous ceramic production is disappearing. Other activities pay better wages; many people, especially younger women, have been taught that getting "dirty" by working with clay is not desirable. Thus, even when older people produce pots, young men and women don't pay attention.

This paper reinforces the point that indigenous ceramic production will only continue in an environment in which these things have uses. The uses can change, but the continuing cultivation of craft and artistic behavior on the part

of these potters must continue in contexts in which their products are used and treasured for what they can do.

Bibliography:

Lefferts and Cort, Cort and Lefferts, published papers; copies available on request:

- 2005 "Not Primitive, Certainly Not Simple: Women's Earthenware Production in Mainland Southeast Asia". *TAASA Review (Australia)* 14(4):7-9
- 2003 "A Preliminary Cultural Geography of Contemporary Village-based Earthenware Production in Mainland Southeast Asia", in, *Premodern Earthenware of Southeast Asia*, ed. by John Miksic. Singapore: Singapore University Press, pp. 300-310
- 2000a "A Regional Survey of Present-Day Earthenware and Stoneware Production in Mainland Southeast Asia" (in Japanese), co-authored with Narasaki Shoichi. *Seto-shi Maizo Bunkazai Sentaa Kenkyu Kiyo (Seto Municipal Archaeological Center Research Report)* 8:105-192
- 2000b "Khmer Earthenware in Mainland Southeast Asia: An Approach through Production". *Udaya Journal of Khmer Studies* 1(1):48-68
- 2000c "An Approach to the Study of Contemporary Earthenware Technology in Mainland Southeast Asia." *Journal of the Siam Society* 88(1 & 2):204- 211
- 1999 "Women at the Center of an Industrializing Craft: Earthenware Pottery Production in Northeast Thailand". *Museum Anthropology* 23(10):21-32
- 1997 "Little Things Mean A Lot: Pots and Cloth in Northeast Thailand". *Journal of the Siam Society* 85(1-2):9-15

- 1994 "Tai tohokubu no dokizukuri" ("Earthenware production in Northeast Thailand") (in Japanese), co-authored with Narasaki Shoichi. *Aichi-ken Toji Shiryokan Kenkyu Kiyo* 13 (Research Report of the Aichi Prefecture Institute of Ceramics, No. 13), pp. 2-15.

Lefferts and Cort, Cort and Lefferts, presented papers, unpublished; copies available:

- "Water and Fire, Farming and Ceramics: Putting People into Angkor". 10th International Conference, European Association of Southeast Asian Archaeologists. September, 2004, London, The British Museum. In press
- "Transforming 'Tradition'—Creating a Village-Based Factory to Make and Market Stoneware Jars in Northeast Thailand". Panel: Crafting Identities: Pottery Communities as Tradition in Transformation, Association for Asian Studies Annual Meeting, Chicago, Illinois, 24 March 2001
- "Tai Stoneware Production in Mainland Southeast Asia: From Present to Past". 8th International Conference, European Association of Southeast Asian Archaeologists, Sarteano, Tuscany, Italy, 2-6 October 2000; École Française d'Extrême-Orient, Siem Reap, Cambodia, 19 February 2004; Friends of Vietnam Heritage, Ceramics Interests section, Hanoi, 4 March 2004
- "Cross-Draft or Updraft? Kiln Selection in Baan Sathing Maw, Songkhla Province, Southern Thailand". Symposium, Current Archaeological Research in Southeast Asia, Society for American Archaeology Annual Meeting, 6 April 2000
- "'Before' Paddle and Anvil: Contributions from Mainland Southeast Asia", co-

authored with Charlotte Reith, Symposium on Ceramic Technology and Production, The British Museum, London, 22 November 1997

Other cited sources:

Adams, Marie Jeanne

1977 Style in Southeast Asian materials processing: some implications for ritual and art. In, H. Lechtman and R. Merrill, eds., Material culture: styles, organization, and dynamics of technology, 1975 Proceedings of The American Ethnological Society. St. Paul: West Publishing Co., pp. 21-52.

Bentley, R. A., N. Tayles, C. Higham, C. Macpherson, and T. C. Atkinson

2007 Shifting gender relations at Khok Phanom Di, Thailand: Isotopic evidence from the skeletons. *Current Anthropology* 48(2):301-314

Bentley, R. A., M. Pietruszewsky, M. T. Douglas, and T. C. Atkinson

2005 Matrilocality during the prehistoric transition to agriculture in Thailand? *Antiquity* 79:865-881

Cort, Louise Allison, and Purna Chandra Mishra

In press Temple Potters of Puri. Ahmedabad: Mapin

Gosselain, Olivier P. 1998 Social and technical identity in a clay crystal

ball. In, Miriam T. Stark, ed., *The Archaeology of Social Boundaries*. Washington, DC: Smithsonian Institution Press, pp. 78-106

Lemonnier, Pierre

1986 The Study of Material Culture Today: Towards an Anthropology of Technical Systems. *Journal of Anthropological Archaeology* 5:147-186.

O'Connor, Richard A.

1995 Agricultural Change and Ethnic Succession in Southeast Asian States. *Journal of Asian Studies* 54(4): 968-96.

Terwiel, B. J.

1995 Funerals and the Ritual Tug-of-War in Southeast Asia, Chapter VI, IAS Yearbook 1995, pp. 72-82.

เพศและชาติพันธุ์ ในหมู่บ้านผลิตภาชนะ ดินเผาของประเทศไทย*

กรกฎ บุญลพ

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

* แปลและเรียบเรียงจาก บทความเรื่อง "Gender and ethnicity in contemporary village-based ceramics production in Thailand" โดย Leedom Lefferts and Louise Allison Cart บทความประกอบการสัมมนาเรื่อง "มนุษย์กับภาชนะดินเผา : จากอดีตกาลสู่โลกสมัยใหม่" ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ในศักราชที่ 24 สิงหาคม 2550

บทนำ

เนื้อหาในบทความนี้เป็นข้อสรุปจากข้อค้นพบที่อยู่บนพื้นฐานแนวคิดกรอบการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทระหว่างเพศชายและหญิง กับประเด็นเชิงชาติพันธุ์ในกลุ่มสังคมช่วงปั้นภาชนะดินเผาแบบดั้งเดิมที่ปรากฏในประเทศไทย ทั้งสังคมช่วงปั้นภาชนะดินเผาชนิดเนื้อเครื่องดิน (earthenware) และภาชนะดินเผาชนิดเนื้อแกร่ง (stoneware) ข้อสรุปเหล่านี้เป็นผลจากการศึกษาวิจัยและการลงพื้นที่ภาคสนามของผู้เขียน (ทั้งสอง) ตั้งแต่ พ.ศ. 2532 (ค.ศ.1989) ในประเทศไทยและประเทศใกล้เคียงโดยรอบซึ่งได้แก่ กัมพูชา ลาว เวียดนาม ตลอดจนมณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ทั้งนี้เรามีได้เข้าไปดำเนินงานวิจัยในพื้นที่ประเทศเมียนมาร์เนื่องจาก ชาร์ลอตต์ รีธ (Charlotte Reith) ได้เข้าไปศึกษาในพื้นที่ดังกล่าวอยู่แล้ว งานวิจัยภาคสนามของผู้เขียนเป็นงานวิจัยด้านชาติพันธุ์ ซึ่งได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มช่วงปั้นในหมู่บ้านต่างๆ อย่างน้อย 18 แห่งในประเทศไทยรวมทั้งประเทศต่างๆที่กล่าวมาแล้ว บางแห่งเราได้เข้าไปเก็บข้อมูลซ้ำมากกว่าหนึ่งครั้ง นอกจากนี้ เรามุ่งศึกษาบริบทของความเป็นไปใน "สังคมปัจจุบัน" มากกว่าที่จะ "มองย้อนไปในอดีต" ของกลุ่มช่วงปั้นในแต่ละพื้นที่ แม้ว่าข้อมูลจากหมู่บ้านปั้นหม้อหลายแห่งในช่วงเวลาราว 18 ปีแห่งการสังเกตการณ์ของเราจะแสดงให้เห็นภูมิหลังของพัฒนาการที่ย้อนไปได้หลายชั่วอายุคน ซึ่งก็แสดงให้เห็นประวัติศาสตร์หรือพัฒนาการอันยาวนานของกิจกรรมดังกล่าว

บทความนี้จะเริ่มต้นด้วยการให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการผลิตภาชนะดินเผา 2 ชนิดดั้งเดิมในหมู่บ้านชนบทของประเทศไทยซึ่งมีความแตกต่างกัน นิยามหรือคำจำกัดความเหล่านี้ได้มาจากแนวคิดและการใช้สอยภายในหมู่บ้านนั้นๆ อย่างไรก็ตาม แม้ข้อสรุปต่างๆที่ผู้เขียนพยายามนำเสนอไว้เป็นภาพกว้างๆ ในบทความนี้ แต่ก็อาจจะมีข้อยกเว้นบางประการปรากฏอยู่บ้างในแทบจะทุกข้อสรุป

ผู้หญิงกับภาชนะดินเผาชนิดเนื้อเครื่องดิน / ผู้ชายกับภาชนะดินเผาชนิดเนื้อแกร่งในภาคพื้นแผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศไทย

ภาชนะดินเผาชนิดเนื้อเครื่องดิน (Earthenware)

เป็นภาชนะดินเผาที่มีคุณลักษณะของเนื้อดินอ่อน มีความพรุนสูง ส่วนมากองค์ประกอบภายในเนื้อดินจะประกอบด้วยดินเหนียวผสมกับทรายในอัตราส่วนค่อนข้างมาก ร่วมกับส่วนผสมอื่น ได้แก่ เศษแตกหักของภาชนะดินเผาเก่าๆ (grog) ที่ถูกเติมลงไปเพื่อทำหน้าที่เป็นวัสดุประสานเนื้อดิน (temper) ผลผลิตหรือขึ้นรูปโดยปราศจากการใช้แป้นหมุน ที่สำคัญก็คือภาชนะดินเผาประเภทนี้นิยมเผากลางแจ้งมากกว่าที่จะนำไปเผาในเตาเผา กระนั้นก็ดี พบว่ามีการใช้เตาเผาภาชนะทั้งชนิดระบายความร้อนในแนวตั้งและแนวนอนในการเผาภาชนะดินเผาประเภทนี้ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ด้วยคุณสมบัติที่ทนต่อการเปลี่ยนแปลงความร้อนได้ดี ภาชนะดินเผาชนิดนี้จึงเหมาะกับการใช้เป็นที่บรรจุเครื่องดื่มหรือประกอบอาหารด้วยการตั้งไฟโดยตรง

ภาชนะดินเผาชนิดเนื้อแกร่ง (stoneware)

คุณลักษณะเฉพาะของภาชนะดินเผาชนิดเนื้อแกร่งนั้นมีเนื้อดินแกร่ง แน่น ประสานเป็นเนื้อเดียวกัน ไม่มีความพรุน มักผลิตและขึ้นรูปโดยการใช่แป้นหมุน การเผาจำเป็นต้องนำไปเผาในเตาเผาที่มีอุณหภูมิหรือความร้อนสูงเพียงพอที่จะทำให้เนื้อดินหลอมประสานเป็นเนื้อเดียวกันได้ ซึ่งได้แก่ เตาประเภทระบายความร้อนในแนวนอน คุณสมบัติของภาชนะดินเผาชนิดเนื้อแกร่งดังกล่าวจึงเหมาะแก่การใช้เป็นภาชนะเก็บกัก

น้ำ หมักอาหาร ตลอดจนการเก็บอาหารอื่นๆ เช่น ข้าวสาร เกล็ด หรือผ้า เป็นต้น

โดยทั่วไปมักจะเรียกภาชนะดินเผาชนิดเนื้อแกร่งในภาษาไทยอย่างง่าย ๆ ว่า **ไห** และภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งสำหรับกบดหรือตำอาหารคือ **ครก** ส่วนภาชนะดินเผาชนิดเนื้อเครื่องดินมักเรียกว่า **หม้อ** ซึ่งนิยมใช้ในการหุงหาอาหารหรือใส่น้ำดื่มไว้ดื่มเย็นๆ อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างภาชนะดินเผาทั้งสองชนิดอยู่ที่หน้าที่ใช้สอยมากกว่าจะอยู่ที่ลักษณะของวัตถุดิบ ที่สำคัญบางครั้งมีการนำภาชนะดินเผาแบบไห (ซึ่งเป็นรูปแบบของภาชนะดินเผาชนิดเนื้อแกร่ง) ไปเผาในอุณหภูมิไฟต่ำเพื่อที่จะนำมาใช้เป็นภาชนะใส่น้ำดื่มเย็นๆ ซึ่งเป็นหน้าที่ใช้สอยในลักษณะเดียวกันกับภาชนะดินเผาชนิดเนื้อเครื่องดิน

คุณลักษณะของภาชนะดินเผาทั้งสองประเภทข้างต้น ได้กลายเป็นองค์ประกอบที่เหมาะสมในวงจรชีวิตของมนุษย์ ตั้งแต่ประโยชน์ใช้สอยขั้นพื้นฐานในแง่การเก็บกักอาหาร การใช้เป็นภาชนะและการหุงต้มอาหาร ดังได้กล่าวแล้วว่าภาชนะดินเผาชนิดเนื้อเครื่องดินใช้สำหรับการประกอบอาหารด้วยการตั้งไฟโดยตรง และใช้ใส่น้ำดื่ม ในขณะที่ภาชนะดินเผาชนิดเนื้อแกร่งถูกผลิตขึ้นมารับการใช้งานเป็นภาชนะสำหรับการกักตุนสิ่งของในระยะยาวไม่ว่าจะเป็นอาหารหรือวัตถุดิบๆ

ด้วยคุณสมบัติดังกล่าวภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งจึงเป็นสิ่งที่ได้รับการผลิตขึ้นเพื่อกักตุนอาหารด้วยกรรมวิธีการหมัก (fermenting) เช่น หมักเบียร์ ปลา (ปลาร้า : ผู้แปล) คุณสมบัติดังกล่าวจึงถือเป็นคุณสมบัติพิเศษที่เรียกได้ว่าเป็นวัฒนธรรมเกี่ยวกับอาหารที่โดดเด่นของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งนี้ ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในจำนวนเพียงไม่กี่ประเทศทั่วโลก ที่ปรากฏการผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อเครื่องดินควบคู่กับแบบเนื้อแกร่ง

กระบวนการในการผลิตภาชนะดินเผาชนิดเนื้อเครื่องดิน และเนื้อแกร่ง

ผู้เขียนได้เคยกล่าวไว้ในบทความเมื่อปี 2005 แล้วว่า การผลิตภาชนะดินเผาชนิดเนื้อเครื่องดินและเนื้อแกร่งนั้น มิใช่ "สิ่งที่ทำได้ง่าย" เพราะมันเป็นผลผลิตที่เกิดจากเทคโนโลยีการผลิตที่ซับซ้อน มีการพัฒนากระบวนการผลิตเป็นอย่างดี มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม สะท้อนถึงการเป็นผลพวงจากวัฒนธรรมและพัฒนาการของมนุษย์ที่มีมานานนับศตวรรษ

เราอาจแบ่งข้อค้นพบออกเป็นด้านต่างๆ โดยพิจารณาบนพื้นฐานของเทคโนโลยีและกระบวนการในการผลิต กล่าวคือวิธีการผลิตนั้นถือเป็น "ชุดความรู้" ที่ส่งผ่านต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง อย่างต่อเนื่องหลายชั่วอายุคน (lineage) นักวิชาการชาวฝรั่งเศสเรียกชุดความรู้นี้ว่า "ลูกโซ่แห่งปฏิบัติการ" หรือ chaînes opératoires ซึ่งเป็นลูกโซ่ที่ดำรงอยู่คู่กับสังคมมนุษย์และส่งผ่านต่อเนื่องกันมาปีแล้วปีเล่า การพิจารณาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับลูกโซ่ดังกล่าวจึงต้องพิจารณาอยู่ในบริบทของกระบวนการผลิต ไม่เพียงเฉพาะภาชนะดินเผาที่เสร็จสมบูรณ์แล้ว ทั้งนี้ ในเขตผืนแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วยนั้น ล้วนมีความหลากหลายของเทคโนโลยีการผลิต รูปทรงสัญญาณ คุณลักษณะในการตกแต่ง เนื้อดินหรือส่วนผสมของดินที่เป็นวัตถุดิบในการผลิต ด้วยเหตุนี้ ช่างปั้นจึงสามารถปั้นภาชนะดินเผาได้หลายรูปทรงหลายขนาด ตามความต้องการของลูกค้า เมื่อใดก็ตามที่เราถามพวกเขาว่า รูปแบบหรือลักษณะการตกแต่งแบบใดที่ถือได้ว่าเป็นแบบแผนเฉพาะหรือแบบมาตรฐานดั้งเดิมจริงๆ พวกเขาจะไม่ตอบเราว่ารูปแบบเฉพาะหรือแบบมาตรฐานดั้งเดิมคือแบบไหน แต่คำตอบที่พวกเขามักจะตอบเราเมื่อถูกถามด้วยคำถามนี้ก็คือ เขาจะบอกว่าไม่ว่าลูกค้าจะต้องการภาชนะรูปทรงแบบไหน พวกเขาก็สามารถปั้นสนองความต้องการของลูกค้าได้เสมอ นอกจากนั้น การที่ช่างปั้นย้ายถิ่นฐานไปตามพื้นที่ต่างๆ ก็มีได้เป็นอุปสรรคต่อการทำงานของพวกเขาแต่อย่างใด พวกเขาสามารถที่จะใช้ชุดความรู้ที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในแต่ละสถานที่ เพื่อการเลือกดินเหนียววัตถุดิบในแต่ละท้องถิ่นที่เหมาะสมสำหรับการนำมาปั้นภาชนะดินเผาแต่ละรูปแบบตามที่ต้องการได้

โดยนัยนี้ พฤติกรรมดังกล่าวของช่างปั้นจึงดูเหมือนจะไม่มีเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นในเชิงมิติทางด้านเวลาหรือสถานที่ (time and space) อันเป็นนัยที่มีความหมายเดียวกันกับสิ่งที่เรียกว่า "ลูกโซ่แห่งปฏิบัติการ" ซึ่งครอบคลุมความหมายตั้งแต่เทคนิคในการขึ้นรูปภาชนะ ไปจนกระทั่งถึงขั้นตอนสุดท้ายซึ่งได้แก่การเผา

เครื่องมือ

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่เราค้นพบ ได้แก่การใช้วิธียะส่วนต่างๆ ของร่างกาย ไม่ว่าจะเป็น แขน มือ สะโพก เท้า ไปจนถึงนิ้วหัวแม่เท้า ซึ่งเคลื่อนไหวไปตลอดระยะเวลาของกระบวนการต่างๆ การขึ้นรูปภาชนะ การใช้วิธียะหรือองค์ประกอบต่างๆ ในร่างกายเป็นไปอย่างมีทักษะ ชำนิชำนาญ ด้วยเหตุนี้เราจึงกล่าวได้ว่า "การใช้วิธียะทุกส่วนร่วมกับมันสมอง" ของช่างปั้นแต่ละคน คือ "เครื่องมือ" สำคัญ ช่างปั้นล้วนใช้เครื่องมือเหล่านั้นการแก้ปัญหาหรือข้อบกพร่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นตลอดกระบวนการหรือขั้นตอนในการผลิต ไม่ว่าจะเป็นการเลือกสรรดินเหนียวจากแหล่งดินแต่ละแห่ง ความเหนียว ความชื้นของดิน การคัดแยกส่วนประกอบที่ไม่จำเป็นซึ่งปะปนอยู่ในเนื้อดิน มันสมองของพวกเขาจะทำหน้าที่ในการตัดสินใจว่าจะต้องใช้เวลานานกี่นาทีเพื่อการขึ้นรูปภาชนะในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการขึ้นรูป ควรจะเผ่ในร่มหรือกลางแจ้ง การพิจารณาว่าจำเป็นต้องใช้แป้นหมุนหรือไม่ในขั้นตอนสุดท้ายของการตกแต่งรูปทรง หรือในการขึ้นรูปผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อเครื่องดิน มันสมองของพวกเขาจะสั่งการว่าต้องลงน้ำหนักให้เกิดแรงกระทบระหว่างไม้ตี (paddle) กับหินคูดหรือคูด (anvil) มากน้อยเพียงใด รวมทั้งการหาคำตอบสำหรับคำถามที่ว่าจะต้องเผ่ภาชนะให้แห้งด้วยระยะเวลาที่วันก่อนที่จะสามารถนำภาชนะเหล่านั้นไปเผาไฟได้

อุปกรณ์หรือเครื่องมือเครื่องมือแต่ละชนิด ไม่ว่าจะเป็นไม้ตี หินคูดหรือคูด เครื่องมือในการตกแต่งรูปทรง เศษผ้า แป้นหมุน แม้กระทั่งเตาเผาภาชนะ อาจได้รับการใช้งานในแต่ละฤดูกาลของการผลิตตั้งแต่หนึ่งครั้งหรือมากกว่านั้น ช่างปั้นบางคนอาจใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์เหล่านั้นซ้ำๆ กันหลายครั้งสำหรับการผลิตในฤดูกาลเดียวกัน ดังนั้น เราจึงจำเป็นต้องบันทึกข้อมูลเหล่านี้อย่างละเอียดด้วยภาพถ่ายและเทปบันทึกภาพในทุกขั้นตอน ทุกกระบวนการผลิตของช่างปั้นแต่ละคน ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์สำหรับการศึกษาเปรียบเทียบ (ทั้งความแตกต่าง และความคล้ายคลึง : ผู้แปล) นั่นเอง

แนวคิดของการวิจัย

ผู้เขียนอาศัยแนวคิดทางมานุษยวิทยาเกี่ยวกับร่างกาย (Anthropology of the body) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการพัฒนาขึ้นโดยนักมานุษยวิทยาชาวฝรั่งเศสและเบลเยียม อันเป็นแนวคิดที่เน้นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการในผลิต (วิถุทางวัฒนธรรม : ผู้แปล) โดยพิจารณาในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับวัฒนธรรม (Lemonier 1986, Gosselain 1998) แนวคิดดังกล่าวนี้ได้รับความนิยมแพร่หลายในการศึกษาทางมานุษยวิทยาแถบยุโรป ผู้เขียนเห็นว่าเป็นแนวคิดที่มีประโยชน์จึงได้นำมาใช้เป็นพื้นฐานแนวคิดสำหรับการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการผลิตภาชนะดินเผาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งประเทศไทย อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ผู้เขียนมุ่งเน้นทำความเข้าใจอย่างแท้จริงนั้นคือการหาคำตอบว่า ใคร (ช่างปั้น) ทำอะไร อย่างไร ด้วยเทคนิคอะไร แบบไหน มากกว่าที่จะมุ่งเน้นศึกษาโดยยึดติดกับแนวคิดทฤษฎีดังกล่าว

ในระหว่างการเก็บข้อมูลด้วยการพูดคุยกับพวกเขาขณะที่ช่างปั้นกำลังทำงานไปด้วย เราพบเสมอๆ ว่า พวกเขา มักจะอธิบายได้ค่อนข้างยากว่า ทำไมพวกเขาต้องทำแบบนั้นๆ หรืออะไรที่เป็นเหตุผลให้พวกเขาทำอย่างนั้น แต่พวกเขามักจะให้คำอธิบายแบบรวบรัดว่า ที่ต้องทำแบบนั้นแบบนี้ ก็เพื่อให้ภาชนะดินเผามีความสวยงาม มีความแข็งแรงทนทาน ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่า มันอาจจะไม่มีคำอธิบายด้วยคำพูดใดๆ ที่ชัดเจน ในการอธิบายเกี่ยวกับเทคนิคหรือกระบวนการในการผลิตแต่ละขั้นตอนได้

อย่างไรก็ตาม ความเป็นจริงประการหนึ่งที่เราค้นพบจากการเก็บข้อมูลภาคสนามในภาคอีสาน ของประเทศไทยก็คือ การที่ภูมิภาคนี้ "มิใช่พื้นที่ปิด" ดังนั้น เราจึง

จำเป็นต้องพิจารณาให้ครอบคลุมถึงการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่นี้กับภายนอกด้วย เพื่อให้สามารถทำความเข้าใจถึงภาพรวมเครือข่ายของ “ลูกโซ่แห่งปฏิบัติการ” ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากการติดต่อกับพื้นที่ใกล้ชิดติดกันหรือพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลออกไป จากการพิจารณาตามเหตุผลดังกล่าวทำให้เราพบว่าขอบเขต (สมมติ) ทางภูมิรัฐศาสตร์ หรือทางการปกครอง ตลอดจนขอบเขตเชิงชาติพันธุ์ตามที่ได้รับกำหนดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ยุคปัจจุบัน มิได้เป็นขอบเขตที่แท้จริงและมีได้เป็นเงื่อนไขในการ “จำกัดขอบเขต” ของ “ลูกโซ่แห่งปฏิบัติการ” แต่อย่างใด นี่คือปรากฏการณ์หรือความเป็นจริงที่ชัดเจน ทำให้เราสามารถใช้อ้างอิงเกี่ยวกับปรากฏการณ์นี้เป็นพื้นฐานสำคัญ ในการขยายขอบเขตของการศึกษาวิจัยต่อไปในระดับภูมิภาคที่ใหญ่ขึ้น นั่นคือการทำทำความเข้าใจเกี่ยวกับแบบแผนการผลิตภาชนะดินเผาของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้วยการใช้แนวคิดเรื่องขอบเขตสมมติของรัฐชาติและชาติพันธุ์ในสังคมสมัยใหม่ ในแนวทางหรือนัยเดียวกันที่พบจากภาคอีสานของประเทศไทยได้ ในท้ายที่สุดเราจึงสรุปได้ว่า “ชาติพันธุ์” ไม่อาจใช้เป็นเงื่อนไข เป็นตัวแทน ที่ดีหรือมีเหตุผลเพียงพอ สำหรับการอธิบายหรือทำความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตภาชนะดินเผาในสังคมปัจจุบันได้ เราจะต้องทำความเข้าใจหรือยอมรับในข้อเท็จจริงดังกล่าวภายใต้การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง “ชาติพันธุ์ กับ เพศ” (gender and ethnicity) ซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดของความสัมพันธ์ดังกล่าวต่อไป ในส่วนที่เหลือของบทความนี้

ข้อสรุปของงานวิจัย

ข้อสรุปที่ได้เป็นผลมาจากการทำงานภาคสนามของผู้เขียนทั้งสอง โดยการสำรวจ การเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์อย่างเข้มข้น กว้างขวาง ในหมู่บ้านชนบทที่ผลิตภาชนะดินเผา ในเขตผืนแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ยกเว้นพื้นที่สาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งประเทศไทยเมียนมาร์) อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ.2532 (ค.ศ.1989) (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 1 และแผนที่ต่อท้ายตาราง อนึ่ง รายละเอียดที่ปรากฏในแผนที่มิได้ครอบคลุมถึงแหล่งผลิตภาชนะดินเผานิคเนื้อแกร่ง)

ดังนั้นในบทความนี้ ผู้เขียนจึงมุ่งเน้นที่จะนำเสนอข้อสรุปที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง “เพศ” กับ “ชาติพันธุ์” ในกลุ่มสังคมหมู่บ้านบ้านหม้อ

กรณีของประเทศไทย : ที่ตั้งและการกระจายตัวของแหล่งผลิตภาชนะดิน

เผา

ในประเทศไทย (รวมทั้งประเทศลาว) ผู้หญิงจะเป็นเพศหลักที่ผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อเครื่องดิน ส่วนผู้ชายเป็นเพศหลักที่เป็นผู้ผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อแกร่ง (ในที่นี้หมายถึงช่างปั้นหม้อขาว โท/โต เพศชาย ที่มีถิ่นฐานอยู่ทั้งในเขตประเทศไทย ลาว และทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศเวียดนาม)

แหล่งผลิตภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งบางแห่ง คือหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ใกล้กับหมู่บ้านที่เป็นแหล่งผลิตภาชนะดินเผาเนื้อเครื่องดิน หมู่บ้านที่ผลิตภาชนะดินเผาเนื้อเครื่องดิน (โดยผู้หญิง) หลายแห่งประกอบด้วยหลายหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ไม่ห่างกัน (และดูเป็นกลุ่ม) ซึ่งในกรณีหลังนี้ส่งผลให้กลุ่มช่างปั้นเหล่านี้มีเครือข่ายในการติดต่อแลกเปลี่ยนกัน สามารถไปมาหาสู่กันได้โดยสะดวกและกลับภายในหนึ่งวัน เช่น ที่บ้านคอนบม จังหวัดขอนแก่น เมื่อพิจารณาในเชิงระบบนิเวศ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในประเด็นระบบนิเวศของภาชนะดินเผา จากบทความของ อ.สุวิรัตน์ บุญผา ที่นำเสนอในการสัมมนาครั้งนี้) เราจะพบว่าการผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อเครื่องดิน โดยมีช่างปั้นผู้หญิงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่หมู่บ้านแห่งนี้ มีความสัมพันธ์ในเชิงพื้นที่หรือการติดต่อกับภายนอกโดยการเดินเท้าและการใช้การคมนาคมทางน้ำ โดยเฉพาะเส้นทางน้ำ คือลำน้ำชีและลำน้ำพอง ซึ่งเป็นลำน้ำสายหลักที่ไหลผ่านจังหวัดขอนแก่น

ส่วนแหล่งผลิตภาชนะดินเผานิคเนื้อแกร่ง (โดยผู้ชาย) นั้น มักจะเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งชุมชนขนาดใหญ่ ที่สามารถเข้าถึงเส้นทางคมนาคมทางเรือหรือทางน้ำได้โดยสะดวก หมู่บ้านบ้านภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งเพียงหมู่บ้านเดียว สามารถที่จะผลิตภาชนะดินเผาจำนวนมากมายมหาศาล รองรับความต้องการใช้งานจากผู้บริโภคในหลายๆ หมู่บ้าน รวมทั้งจากลูกค้าในตลาดเขตเมืองใหญ่ๆ หลายเมืองได้ นอกจากนั้นด้วยเหตุที่ภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งมีความคงทน มีอายุการใช้งานที่ยาวนานกว่าภาชนะดินเผาเนื้อเครื่องดิน ส่งผลให้ภาชนะดินเผานิคเนื้อแกร่งสามารถทำการตลาด หรือมีส่วนแบ่งทางการตลาด มากกว่าภาชนะดินเผานิคเนื้อเครื่องดิน ตัวอย่างที่ชัดเจนในปรากฏการณ์ทางการตลาดดังกล่าว อาทิ กรณีของหมู่บ้านท่าโหล ในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในทำเลที่สามารถเดินทางย้อนขึ้นเหนือไปตามลำน้ำชี สู่อำเภอพอง

ได้ ในขณะที่เดียวกัน ก็สามารถเดินทางลงไปทางใต้ได้ตามแนวลำน้ำมูล สู่แม่น้ำโขง แสดงให้เห็นว่าช่วงป็นภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งจากหมู่บ้านแห่งนี้ สามารถกระจาย ผลผลิตของตนออกสู่ตลาดได้อย่างกว้างขวาง

กระนั้นก็ดี มีข้อมูลจากคำบอกเล่าของช่างปั้นที่ระบุถึงสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาเมื่อไม่นาน นั่นคือการเผชิญหน้ากับภาวะการแข่งขันกับผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เข้ามาเป็นคู่แข่งในเชิงการตลาด เช่น ภาชนะที่ทำจากแก้ว และโลหะ การเข้ามาของเครื่องใช้ไฟฟ้าประเภทตู้เย็น การพัฒนาเส้นทางคมนาคมโดยเฉพาะการตัดถนนหนทางเพื่อการเดินทางทางบก ที่สะดวกรวดเร็วขึ้น ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มช่างปั้นภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งที่หมู่บ้านท่าไทร อย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้

มิติทางเพศ : ใครทำอะไร?

ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งประเทศไทย การผลิตภาชนะดินเผาทั้งชนิดเนื้อเครื่องดินและชนิดเนื้อแกร่ง ดูเหมือนจะไม่ใช่อาชีพหลักที่ชัดเจนแต่อย่างใด ช่างปั้นหม้อทั้งชายและหญิงมักจะประกอบอาชีพหลักด้วยการเป็นชาวนา ควบคู่ไปกับการทำอาชีพเสริมอื่นๆ (การปั้นหม้อ เป็นอาชีพเสริม : ผู้เขียน) นอกจากนี้ ยังพบว่าช่างปั้นหม้อได้หันไปหารายได้เสริมจากงานอื่นๆ ด้วย เช่น การไปเป็นแรงงานในโครงการก่อสร้างที่กรุงเทพฯ หรือในต่างประเทศ (เช่น ที่ไต้หวัน) ซึ่งสามารถสร้างรายได้ได้มากกว่า หรือกรณีที่ผู้หญิงหลายคนก็เข้าสู่การเป็นแรงงานรับจ้างในการตัดอ้อย รวมทั้งการไปเป็นสาวโรงงานในเขตอุตสาหกรรมเขตกรุงเทพฯ และใกล้เคียง ปรากฏการณ์เหล่านี้บ่งชี้ว่าการผลิตภาชนะดินเผามีอาชีพเสริมที่ให้ค่าตอบแทนที่ดีสำหรับการเลี้ยงชีพ (นอกเหนือจากการทำนา) ของพวกเขาอีกแล้ว

เมื่อเปรียบเทียบกับภูมิภาคอื่นๆ ของโลก เราพบว่าปรากฏการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในประเทศไทยดังกล่าว เป็นสิ่งตรงกันข้ามกับปรากฏการณ์ในแหล่งผลิตภาชนะดินเผาทั้งในอินเดียและจีน ยุโรป อเมริกาเหนือ รวมทั้งในออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ซึ่งมีความเหนียวแน่นมั่นคงในการผลิตภาชนะดินเผาอย่างมาก อย่างไรก็ตาม เราต้องพิจารณาด้วยว่ามีปัจจัยร่วมอื่นๆ ในต่างประเทศเหล่านั้นด้วย ที่ส่งเสริมให้การผลิต

ภาชนะดินเผาไม่เปลี่ยนแปลง เช่น เงื่อนไขเรื่องชนชั้นวรรณะที่เข้มข้นในอินเดีย หรือ การที่ผู้ชายทำหน้าที่เป็นผู้นำหรือเป็นหัวหน้าในชุมชนการผลิตภาชนะดินเผาของประเทศจีน ซึ่งผู้ชายมีบทบาทและต้องควบคุมการผลิตอย่างเข้มข้น ขณะที่ เมื่อหันกลับมาพิจารณาในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เราจะพบกับข้อเท็จจริงที่ว่า ในภาคเศรษฐกิจระดับครัวเรือนนั้น ผู้ชายและผู้หญิงมีบทบาทไม่ได้แตกต่างกันมากนัก

มิติทางเพศกับภาชนะดินเผาแบบเนื้อเครื่องดิน

ในกรณีมีสถานการณ์ที่น่าสนใจ 2 กรณี คือ การผลิตภาชนะดินเผาชนิดเนื้อเครื่องดินโดยผู้หญิง ในฐานะที่มีใช้การเป็นช่างปั้นแบบเต็มเวลา (part time) กรณีนี้ มักจะเป็นการผลิตในช่วงฤดูแล้ง เพื่อสร้างรายได้เสริม หรือเพื่อใช้ภาชนะดินเผาเป็นผลิตภัณฑ์สำหรับการแลกเปลี่ยนกับสิ่งของเพื่อการยังชีพชนิดต่างๆ อาทิ เกือบและเสื่อผ้า ช่างปั้นหม้อเพศหญิงกลุ่มนี้จะมีบทบาทในการควบคุมกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน นับตั้งแต่การขุดดินเหนียว การเผา และการทำตลาด

ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง คือการผลิตภาชนะดินเผาโดยช่างปั้นเพศหญิงที่ทำงานเป็นช่างปั้นแบบเต็มเวลา (full time) ซึ่งได้แก่กรณีของช่างปั้นหม้อกลุ่ม "ไท-โคราช" ในภาคอีสาน ซึ่งอพยพออกจากโคราช ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ทั่วภาคอีสาน โดยตั้งหมู่บ้านอยู่ใกล้ๆ กับกลุ่มหมู่บ้านที่พูดภาษาไทย-ลาว หรือใกล้เขตเมืองใหญ่ ช่างปั้นกลุ่มนี้มักจะเป็นกลุ่มที่ไม่มีที่นาเป็นของตัวเอง จึงจำเป็นต้องอาศัยการปั้นหม้อเป็นแหล่ง

รายได้หลักด้วยการปั้นหม้อตลอดทั้งปี หญิงช่างปั้นหม้อกลุ่มไทยโคราชเหล่านี้จะทำหน้าที่ควบคุมการผลิตในบางขั้นตอน โดยอาศัยความช่วยเหลือในบางขั้นตอนจากเพศชาย เช่น การอาศัยแรงงานผู้ชายในการขุดดินเหนียวจากแหล่งดิน การเผา และการนำภาชนะไปขายหรือแลกเปลี่ยนกับสิ่งของต่างๆ นอกหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาเราพบว่า มีหมู่บ้านผลิตภาชนะดินเผาชนิดเนื้อเครื่องดินบางแห่ง ที่ผู้ชายทำหน้าที่หลักในการผลิต เช่น กรณีหมู่บ้านในเขตบ้านเชียง เครือ ตำบลเชียงเครือ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ซึ่งผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อเครื่องดินโดยใช้แป้นหมุน ผู้เขียนเชื่อว่าการผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อเครื่องดินด้วยเทคนิคดังกล่าวน่าจะเป็นแบบแผนเชิงเทคนิคที่ได้รับมาจากกลุ่มช่างปั้นภาชนะดินเผาแบบเนื้อแกร่งที่เป็นกลุ่มคนไท ซึ่งผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อแกร่งโดยใช้แป้นหมุน

มิติทางเพศกับภาชนะดินเผาแบบเนื้อแกร่ง

ภายใต้บริบทของสังคมชาว ไทย (Thai) การผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อแกร่งโดยการใช้แป้นหมุน มักเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างช่างปั้นอย่างน้อยสองคน โดยหนึ่งคนทำหน้าที่ควบคุมการขึ้นรูปในขณะที่อีกหนึ่งคนทำหน้าที่ช่วยหมุนแป้นหมุน นอกจากนี้ ในกรณีของการผลิตภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งที่มีขนาดใหญ่ขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตภาชนะดินเผาชนิดเนื้อเครื่องดินแล้ว การผลิตภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งที่มีขนาดใหญ่ยิ่งจำเป็นต้องใช้พื้นที่ในการผลิตมากกว่าการผลิตภาชนะดินเผาเนื้อเครื่องดิน ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่สำหรับการฝังภาชนะก่อนนำไปเผาไฟ พื้นที่สำหรับการก่อสร้างเตาเผา พื้นที่ในการเก็บดินเหนียววัดอุทก (ซึ่งต้องใช้ดินเหนียวสองชนิดในการผลิตภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง) ตลอดจนพื้นที่เพื่อการกักดินเหนียวที่ใช้เป็นเชื้อเพลิงในการเผา

ในหมู่บ้านผลิตภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง ผู้ชายทำหน้าที่ปั้นขึ้นรูปภาชนะ ควบคุมไปกับหน้าที่ในขั้นตอนเตรียมการก่อนการปั้น ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมดิน การปั้นรถดิน การหมุนแป้นหมุน ส่วนในพื้นที่เผาพบว่าเตาเผามักจะก่อสร้างอยู่ในเขตที่ห่างไกลนอกเขตที่ตั้งบ้านเรือน พื้นที่ดังกล่าวในกระบวนการผลิตไปจนถึงกระบวนการเผา อาจเรียกได้ว่าเป็น "พื้นที่ของผู้ชาย" อย่างไรก็ดี ในบางกระบวนการเราพบว่า ผู้หญิงสามารถเข้ามาเป็นผู้ช่วยผู้ชายได้ เช่น การปั้นรถดินและการช่วยหมุนแป้นหมุน ทั้งนี้ พื้นที่ปั้นขึ้นรูป

ภาชนะเนื้อแกร่งนั้นสามารถทำได้ในบริเวณใกล้ๆบ้านเรือน เช่นเดียวกับกรณีการผลิตภาชนะดินเผาเนื้อเครื่องดิน

หมู่บ้านปั้นภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งในภาคอีสานบางแห่ง เช่น บ้านโพนบก อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย เราพบว่าพื้นที่ทำงาน (work shop) ตั้งอยู่ใกล้กับแนวลำน้ำห้วยหลวง (เช่นเดียวกับหมู่บ้านท่าไทร ในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งตั้งอยู่ไม่ห่างจากแนวลำน้ำธรรมชาติ) ขณะที่พื้นที่การทำงานที่บ้านกลาง อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม กลับเป็นพื้นที่ได้ดูบ้านหรืออยู่ใกล้ชิดกับบริเวณที่ตั้งบ้านเรือน ที่บ้านกลางนั้น ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในฐานะผู้ช่วยในการหมุนแป้นหมุน และการเตรียมดิน ส่วนผู้ชายทำหน้าที่หลักในการเป็นผู้ปั้นขึ้นรูปภาชนะ นอกจากนี้ ที่หมู่บ้านเดียวกันนี้เราพบว่าช่างปั้นมีความชำนาญเป็นพิเศษในการผลิตครก ซึ่งมักเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีขนาดเล็กกว่าภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งประเภท โหน้ำหรือโหปลาแคก ซึ่งมีการผลิตกันที่บ้านโพนบก จังหวัดหนองคาย โดยครกดินเผาที่บ้านกลางนั้นสามารถลำเลียงอย่างง่ายคายเข้าสู่เตาเผาที่สร้างขึ้นอยู่ติดกับพื้นที่ปลูกบ้านเรือนอยู่อาศัยนั่นเอง

ชาติพันธุ์ : คนกลุ่มใดที่ผลิตภาชนะดินเผา

ประเด็นความสัมพันธ์ระหว่าง "ชาติพันธุ์" กับ "เทคโนโลยี" ในการผลิตภาชนะดินเผา ยังคงเป็นประเด็นที่อยากต่อการทำงานเข้าใจ เราพบว่านักมานุษยวิทยาจำนวน

ไม่น้อยต่างก็มีความเห็น (โดยไม่ได้อาศัยแนวคิดทางการเมืองที่นิยมใช้กัน) สอดคล้องกัน เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้คนกลุ่มต่างๆ พฤติกรรมของพวกเขา, และมุมมองที่นิยมใช้กันทั่วโลกว่า ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์เป็นแนวคิดพื้นฐานที่เป็นไปได้ในการใช้เป็นเครื่องมือสามัญในการทำนายหรือศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ยิ่งไปกว่านั้น ยังพบว่านักมานุษยวิทยามักจะมีความเห็นสอดคล้องกันหลายๆ ว่า ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้น เป็นเสมือนคุณลักษณะทางธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะเชิงสัญชาติไปโดยปริยาย เช่น เมื่อพูดถึงชาวอเมริกัน ก็มักจะทึกทักเอาว่าจะต้องเป็นคนที่มีร่างกายสูงใหญ่ ผิวขาว พูดภาษาอังกฤษอย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาสองสามทศวรรษที่ผ่านมา มีข้อโต้แย้งอย่างกว้างขวางในหมู่นักมานุษยวิทยาต่อแนวคิดดังกล่าว โดยเฉพาะการพิจารณาเกี่ยวกับ “วัฒนธรรม” ในฐานที่ไม่มีใช่ “หน่วยหน่วยหนึ่งหลายหน่วย” แต่เป็น “ผลรวมของพฤติกรรมต่างๆ” โดยนัยนี้วัฒนธรรมจึงเป็นผลผลิตของพฤติกรรมหลายๆพฤติกรรมของมนุษย์ ที่เป็นผลพวงจากแหล่งหรือที่มาหลายๆ แห่ง จากผู้คนกลุ่มต่างๆ

การพิจารณาเกี่ยวกับวัฒนธรรมโดยเชื่อมโยงกับ “พฤติกรรม” ดังกล่าวนี เป็นแนวคิดที่ได้รับการเสนอโดย “เลวี สตราสส์” (Levi Strauss) ซึ่งให้นิยามของการศึกษาวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมว่า “Bricolage” และภายใต้แนวคิดนี้ ผู้เขียนพบว่าปรากฏการณ์หลายๆ อย่างที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง รูปแบบของภาชนะดินเผาหลายๆ แบบ กับกระบวนการในการผลิตภาชนะดินเผาเหล่านั้น ตลอดจนแง่มุมอื่นๆ อีกหลายแง่มุมภายในระบบวัฒนธรรมโดยรวม

ดังได้กล่าวแล้วว่า การผลิตภาชนะดินเผาแต่ละรูปแบบนั้น ช่างปั้นมีจุดประสงค์อย่างชัดเจนในการผลิต พวกเขามักจะผลิตภาชนะดินเผาด้วยเทคโนโลยีที่ได้รับการเรียนรู้ภายในชุมชนอันเป็นที่อยู่ของพวกเขา ความรู้ดังกล่าวเป็นสิ่งที่จะส่งผ่านสืบต่อกันมาจากท่านหนึ่งไปสู่อีกท่านหนึ่ง ภายใต้บริบทของครัวเรือนและชุมชนที่พวกเขาเกิดและเติบโตขึ้นมา ดังนั้น พฤติกรรมการผลิตภาชนะดินเผาในแหล่งผลิตแต่ละแห่งจึงย่อมเป็นพฤติกรรมที่เป็น กรณีเฉพาะในชุมชนนั้นๆ ที่เกิดขึ้นผ่านการใช้ภาษา ระบบการเมือง การจัดระเบียบทางสังคม คติความเชื่อหรือศาสนา ตลอดจนแนวคิดเชิงสัญชาติ ที่มีการใช้กันในชุมชนนั้นๆ

ข้อมูลจากการพูดคุยกับช่างปั้นหม้อหลายๆ กลุ่มในประเทศไทย ซึ่งมักจะเรียกตัวเองโดยนิยามว่าตัวเองเป็นคนกลุ่มชาติพันธุ์ใด (เช่น คนไทย คนล้านนาไทย คนลาว) ผู้เขียนพบว่าแนวคิดเรื่อง “ลูกโซ่แห่งปฏิบัติการ” หรือ “ชุดความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอด ส่งต่อกันมา” ใช้ไม่ค่อยได้ผลนักเมื่อนำมาพิจารณาในเรื่องมิติเชิงชาติพันธุ์ ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นเรื่องยากที่จะสรุปหรือหาความสอดคล้องสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีการผลิตภาชนะดินเผา กับกลุ่มชาติพันธุ์ (ในขณะที่สามารถค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์กับเรื่องอื่นๆ ในเชิงวัฒนธรรมได้) ด้วยเหตุนี้ จึงดูเหมือนว่าเราถูกบังคับหลายๆ ให้สรุปว่า การแพร่กระจายของความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิตภาชนะดินเผา (อย่างน้อย ในแง่ของเทคโนโลยีการผลิตภาชนะดินเผาแต่ดั้งเดิม) ในภาพรวมนั้น เป็นความรู้ที่เป็นเอกเทศ หาได้เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมหรือความรู้ในเชิงวัฒนธรรมแต่อย่างใด ดังนั้น ในประเด็นของการพยายามทำความเข้าใจได้ว่าเหตุผลโดยอยู่เบื้องหลังแบบแผนหรือแนวทางการผลิตภาชนะดินเผาแบบใดแบบหนึ่ง จึงอาจเป็นความพยายามที่ไร้ผลหรือได้รับคำตอบที่ไม่กระจ่างชัดนัก

จากการสังเกตการณ์ของผู้เขียน ระหว่างเก็บข้อมูลภาคสนามประกอบการวิจัยในแหล่งผลิตภาชนะดินเผาหลายแห่ง พบว่าประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นแต่ละแห่งหรือประวัติชุมชนของผู้คนในแต่ละชุมชนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่สุด โดยอาจต้องตั้งคำถามที่เกี่ยวข้องในเชิงประวัติศาสตร์หลายๆ คำถาม เช่น

- คนในชุมชนนั้นๆ ติดต่อกับเกี่ยวข้องกับบุคคลใดบ้าง
- ช่างปั้นในแต่ละหมู่บ้านเรียนรู้ที่จะปั้นภาชนะดินเผาจากผู้ใด
- ในขณะที่ผู้ชายมีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานสูงกว่าผู้หญิง อะไรคือเหตุผลหรือปัจจัยที่ทำให้ช่างปั้นหม้อเพศหญิงในหมู่บ้านบางแห่ง ยังคงปักหลักอยู่ในหมู่บ้านเดิม มรดกที่พวกเขาได้รับการถ่ายทอดให้จากผู้เป็นมารดา ใช้นหรือไม่

- เหตุผลเหล่านี้หรือเปล่า ที่ทำให้การผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อเครื่องดินมีความต่อเนื่องและมีอายุช้อยของพัฒนาการถาวรกว่าการผลิตภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง

ข้อสงสัยหรือคำถามเกี่ยวกับการผลิตภาชนะดินเผาเหล่านี้มีเอง ที่น่าจะนำไปสู่การตั้งสมมติฐานที่เหมาะสมหรือการทำความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ (ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตภาชนะดินเผา : ผู้เขียน) ยิ่งไปกว่านั้น มีคำถามหลาย

คำถามที่เดียวที่สามารถให้คำตอบได้ด้วยคำตอบร่วมเพียงคำตอบเดียว ด้วยการสังเกตการณ์อย่างใกล้ชิดและเอาใจใส่ต่อการเก็บข้อมูลจากพฤติกรรมของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง มีการถกเถียง (discuss) อย่างกว้างขวางกับพวกเขา ตลอดจนการพิจารณาเปรียบเทียบอย่างละเอียดียบระหว่าง ชุดความรู้ที่ส่งต่อกันมา ของการผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อเครื่องดินกับภาชนะดินเผาแบบเนื้อแกร่ง จากแหล่งผลิตภาชนะดินเผาหลายๆ แห่ง เพื่อดูว่ามีผลกระทบหรือให้อิทธิพลต่อกันและกัน (หรือไม่) : ผู้เขียน) อย่างไร

ชาติพันธุ์กับภาชนะดินเผาเนื้อเครื่องดิน

ในบรรดาข้อค้นพบหลายๆ ประการ มีข้อค้นพบที่เด่นชัดอย่างหนึ่งคือ ความไม่สอดคล้องกันระหว่างกระบวนการในการผลิตภาชนะดินเผาชนิดเนื้อเครื่องดินกับข้อมูลเชิงรอบเขตของกลุ่มชาติพันธุ์

กล่าวคือในหลายๆ กรณี ช่างปั้นหม้อเพศหญิงในหลายๆเขตรัฐชาติ ซึ่งเป็นคนในกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันหลายกลุ่ม กลับใช้ความรู้หรือชุดความรู้ในการผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อเครื่องดินชุดเดียวกัน (ใช้เทคนิค ใช้วิธีการ ใช้เครื่องมือ แบบเดียวกัน : ผู้เขียน) เช่น กลุ่มช่างปั้นหม้อเพศหญิงชาวจาม ทั้งในเขตที่ราบและภูเขาสูง (ชาวจูร) ชาวเขมรในเขตภูเขา (มนอง, แอด บีอี, หม่า, และ บาร์ นารี) ชาว จีน (คิน) (หรือชาวเวียดนาม) ในเขตประเทศเวียดนาม ช่างปั้นหม้อชาวเขมรในที่ราบและชาวเขมรในเขตภูเขา (พอง, ต่าปวน) และ ชาวลาวในเขตประเทศกัมพูชา ช่างปั้นหม้อชาวลาวและชาวเขมรในเขตเทือกเขา (โอย, สะเป็อน, และ ล่วย) ในเขตประเทศลาว หรือช่างปั้นหม้อชาวมลายู ในเขตของประเทศมาเลเซีย

ขณะที่อีกหลายๆ กรณี เรากลับพบว่าช่างปั้นหม้อเพศหญิงที่ได้รับการกำหนดให้เป็นคนในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน แต่กลับใช้ชุดความรู้ที่ต่างกันในการผลิตภาชนะดินเผา เช่น ตัวอย่างของการปั้นภาชนะดินเผาของกลุ่มช่างปั้นสตรีชาวไทยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ผลิตภาชนะดินเผาด้วยเทคนิควิธีเดียวกันกับช่างปั้นหม้อผู้หญิงที่เป็นชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมในเขตจังหวัดสงขลาและปัตตานี และเมื่อเราพิจารณาเปรียบเทียบต่อไประหว่างเทคนิคการผลิตภาชนะดินเผาของกลุ่มช่างปั้นหญิงเหล่านี้ เราพบว่ามีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับเทคนิคการปั้นภาชนะดินเผาที่ช่างปั้นเพศหญิงชาวล้านนาใช้ในการปั้นภาชนะดินเผาของพวกเขา นอกจากนั้น เรายังพบว่าหญิงมุสลิมผู้เป็นช่างปั้นหม้อชาวมลายูในรัฐกลันตัน ที่อยู่ทางตอนใต้ใกล้ๆ กับเขตชายแดนประเทศไทยกับมาเลเซีย นั้น กลับมีวิถีการผลิตภาชนะดินเผาด้วยแบบแผนที่คล้ายคลึงกันอย่างมากกับหญิงชาวจามในประเทศเวียดนาม ที่เป็นช่างปั้นหม้อซึ่งอาศัยอยู่ห่างไกลออกไปหลายพันกิโลเมตร ข้ามพินทะเล แต่การปั้นหม้อของหญิงมุสลิมมลายูเหล่านั้น กลับมีความแตกต่างกับวิถีการผลิตภาชนะดินเผาของหญิงไทยมุสลิม ที่เป็นช่างปั้นหม้อในเขตจังหวัดปัตตานี ทั้งๆที่ หญิงช่างปั้นไทย-มลายูเหล่านี้ อยู่ใกล้กันมาก

นอกจากนั้น ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งทางภาคอีสานของประเทศไทย เราพบว่าหญิงช่างปั้นหม้อเชื้อสายไทย-ลาว ในหลายหมู่บ้าน ต่างก็เขียนวิถีการผลิตภาชนะดินเผาจากหญิงช่างปั้นหม้อชาวไทยโคราช ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานใกล้ๆ กับที่ตั้งหมู่บ้านของชาวไทย-ลาว หรือในขณะที่มาชิกบางคนในครอบครัวชาวไทยโคราช ย้ายไปทำมาหากินด้วยการขับรถแท็กซี่หรือประกอบอาชีพอื่นในกรุงเทพฯ รวมทั้งการเดินทางไปขายแรงงานในต่างประเทศ ก็พบว่าหญิงชาวไทย-ลาว ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านกันกลับกลายมาเป็นผู้ผลิตภาชนะดินเผาแทนกลุ่มชาวไทยโคราช และหลายๆ แห่งก็เป็นแหล่งผลิตภาชนะดินเผาแทนชาวไทยโคราชอย่างถาวร

ชาติพันธุ์กับภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง

สำหรับกรณีของการผลิตภาชนะดินเผาชนิดเนื้อแกร่งนั้น เราพบว่ามีความสัมพันธ์โดยตรงระหว่าง กระบวนการผลิตกับผู้คนที่อยู่ในระบบนิเวศหรือถิ่นที่อยู่เดียวกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ กระบวนการผลิตภาชนะดินเผาสัมพันธ์โดยตรงกับชาติพันธุ์

ในทศวรรษที่ผ่านมา ริชาร์ด โอ คอนเนอร์ (Richard O'Connor) (1995) เสนอ

แนวคิดที่ว่า จากการสังเกตการณ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของนักวิชาการหลายคน โดยปราศจากการพิจารณาถึงภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงเวลา่วมสมัย ในฐานะที่เป็นผลจากการเคลื่อนย้ายและการตั้งถิ่นฐานของผู้คนจากกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งนั้น สามารถเข้าใจได้จากการพิจารณาบนพื้นฐานเชิงนิเวศวิทยา ซึ่งเป็นการพิจารณาถึงแบบแผนการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนบางกลุ่มในระบบนิเวศแบบใดแบบหนึ่ง หรือแม้กระทั่งแบบแผนการเพาะปลูกข้าวกับกระบวนการผลิตภาคเกษตรกรรมแบบอื่นๆ ที่สัมพันธ์กับการจัดระเบียบทางสังคมและการเมืองการปกครองบางรูปแบบ

ดังนั้น รูปแบบของระบบนิเวศแบบหนึ่งจึงอาจใช้ระบุถึงกลุ่มชนที่เพาะปลูกข้าวแบบข้าวนาข้าวหรือนาในที่ลุ่มน้ำท่วมถึง ซึ่งผูกติดกับการการเปลี่ยนแปลงระดับชั้นลงของน้ำในแม่น้ำ ลำธารหรือห้วยหนอง ซึ่งมักจะมีการเพาะปลูกธัญพืชชนิดรองอื่นๆ ในเขตพื้นที่สวนครัวของบ้าน รวมทั้งมักจะเป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับคนอื่นๆ ในแง่การร่วมมือระดับครัวเรือนหรือระดับหมู่บ้าน

ส่วนรูปแบบระบบนิเวศอีกแบบหนึ่งได้แก่ กลุ่มคนที่เพาะปลูกข้าวโดยอาศัยระบบการชลประทาน ควบคู่ไปกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากป่าอย่างเข้มข้น ตลอดจนผูกติดอยู่กับระบบความร่วมมือทั้งในระดับครัวเรือนและในระดับหมู่บ้าน ภายใต้ระบบการปกครองจากส่วนกลาง แบบแผนของระบบนิเวศแบบนี้ตนเอง ที่เป็นที่ตั้งของแหล่งผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อแกร่ง ขณะที่ระบบนิเวศแบบแรกไม่ปรากฏว่ามีการผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อแกร่งอีกต่อไปแล้ว

นอกจากแง่มุมตามที่กล่าวมาแล้ว เราสามารถศึกษาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งกับระบบนิเวศ ได้ด้วยแง่มุมได้อีกบ้าง

ภายใต้รูปแบบของระบบนิเวศแบบหลังนั้น มักจะเป็นระบบนิเวศที่มีการใช้วิธีการถนอมอาหารชนิดต่างๆ อย่างเข้มข้น โดยการวิธีหมัก (fermented) เพื่อการบริโภคในระดับครัวเรือน ในขณะที่ผู้คนในระบบนิเวศแบบแรกบริโภคอาหารที่ผ่านการหมักเพียงเล็กน้อย ชั่วครั้งชั่วคราวในบางวันเท่านั้น

ภาชนะดินเผาแบบเนื้อแกร่ง จัดเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีบทบาทเด่นชัดและมีความสำคัญในกระบวนการถนอมอาหารโดยวิธีการหมัก จึงดูเหมือนจะเป็นผลมากพอที่จะตั้งสมมติฐานว่าชุมชนที่ถูกพันอยู่กับการผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อแกร่งนั้น มีความ

สัมพันธ์กับกระบวนการผลิตอาหารโดยวิธีการหมักด้วย ซึ่งมีประเด็นสำคัญเชิงการปรับตัวเข้ากับระบบนิเวศนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม เพื่อที่จะแยกแยะข้อสรุปข้างต้นของ โอ คอนเนอร์ กับข้อมูลของผู้เขียนเกี่ยวกับภาชนะดินเผาแบบเนื้อแกร่ง ผู้เขียนขอกล่าวถึงกรณีตัวอย่างระหว่างกลุ่มชนสองกลุ่มเชื่อมโยงกับเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับภาชนะดินเผานี้ เนื้อแกร่ง ดังนี้

กลุ่มชาวเขมรเพาะปลูกข้าวด้วยวิธีการทำนาแบบนาดำในพื้นที่น้ำท่วมถึง ส่วนชาวไท หรือชาวดไต นิยมเพาะปลูกข้าว โดยอาศัยระบบชลประทาน ชาวเขมรในปัจจุบันไม่รู้จักผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อแกร่ง แต่ชาวไทหรือชาวดไต มีความรู้ในการผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อแกร่ง นอกจากนั้น ชาวเขมรในปัจจุบันยังบริโภคอาหารหมักน้อยกว่าชาวไทหรือชาวดไต อาหารของชาวเขมรจริงๆ ที่จำเป็นต้องหมักคองนั้น จะใช้วิธีการหมักในภาชนะที่ทำจากไม้ หรือใช้เหยือกที่เป็นผลิตภัณฑ์จากเวียดนาม ขณะที่ในครัวเรือนชาวไท(ชาวดไต)ส่วนใหญ่ จะมีภาชนะดินเผานี้เนื้อแกร่งเป็นชุด (หลายใบ) ในครอบครอง เพื่อใช้ในการหมักคองหรือถนอมอาหารโดยวิธีการหมัก ไม่ว่าจะเป็นการหมักปลา หน่อไม้ หรืออาหารประเภทอื่นๆ ทั้งนี้ เพื่อการกักตุนเอาไว้สำหรับการบริโภคในระยะยาวด้วย ภาชนะดินเผาหรือไหชนิดเนื้อแกร่งในครัวเรือนของชาวไท(ชาวดไต) เหล่านี้ มักมีรูปแบบเฉพาะ คือเป็นภาชนะดินเผาแบบที่มีขอบปากซ้อนกันสองชั้น (double-lip form) ในการใช้งานจะใช้พื้นที่ขอบนอกเป็นส่วนสำหรับการใส่น้ำลงไป เพื่อป้องกันแมลงหรือมด รวมทั้งเป็นช่องทางให้เกิดการถ่ายเทอากาศระหว่างภายในกับภายนอกไห ทั้งนี้ เราพบว่าเครื่องปั้นดินเผาขอบปากสองชั้นเหล่านี้ มีความคล้ายคลึงอย่างมากกับเครื่องปั้นดินเผาขอบปากสองชั้นของชาวจีนทางตอนใต้ โดยในพื้นที่ตอนใต้ของจีนนั้นมักมีชุมชนหลายกลุ่มที่ใช้ภาชนะดินเผาแบบดังกล่าว นอกจากนั้น ยังพบว่าทางตอนใต้ของจีนยังเป็นระบบนิเวศที่มีกลุ่มคนไท (คนไต) ซึ่งเป็นช่างปั้นภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง ตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างหนาแน่น ผู้คนเหล่านั้น ยังมีแบบแผนการเพาะปลูกข้าวและการถนอมอาหารโดยวิธีการหมัก

ด้วยสมมติฐานข้างต้น หากสมมติฐานเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งของชาวไท (ชาวดไต) กับการปรับตัวรูปแบบต่างๆ เข้ากับระบบนิเวศอันเป็นที่อยู่ของพวกเขาถูกต้องแล้ว เราจะต้องเปลี่ยนแปลงข้อมูลหรือเปลี่ยน

ความรู้เสียใหม่ว่า ภาชนะดินเผาชนิดเนื้อแกร่งมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงชาติพันธุ์

สมมติฐานดังกล่าวนี้ อาจเป็นส่วนเติมเต็มความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค หรือประโยชน์ของเครื่องปั้นดินเผาในแง่ที่ว่า เครื่องปั้นดินเผามีได้เป็น "สัญลักษณ์" หรือ "เครื่องมือ" สำหรับการใช้บ่งบอกอัตลักษณ์ของผู้คนแต่อย่างใด แต่เป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่มีประโยชน์ใช้สอยหลากหลายไปตามบริบทต่างๆ และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงบริบท ก็อาจแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของเครื่องปั้นดินเผาด้วย

ในท้ายที่สุดแล้ว อาจดูเป็นเรื่องน่าผิดหวังที่ทุกวันนี้เราพบว่าการผลิตภาชนะดินเผาแบบดั้งเดิมได้สูญหายไปจากสังคมแล้ว เนื่องจากถูกแทนที่ด้วยวัสดุอื่นๆ ที่สนองความพึงพอใจในการดำรงชีวิตได้มากกว่า ดังนั้น การทำความเข้าใจเรื่องนิเวศวิทยาใน แต่ละท้องถิ่นอาจเป็นแนวทางเดียวที่จะช่วยคงไว้ซึ่งความรู้เหล่านี้ ให้อยู่คู่กับตัวและจิตใจของช่างปั้นภาชนะดินเผา ต่อไป

โดยสรุปกล่าวได้ว่า

1. ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยทั่วไปรวมทั้งประเทศไทย ผู้หญิงมักเป็นผู้ผลิตภาชนะดินเผาชนิดเนื้อเครื่องดิน (earthenware) ส่วนผู้ชายเป็นผู้ผลิตภาชนะดินเผาชนิดเนื้อแกร่ง (stoneware)

2. เส้นใยเชิงชาติพันธุ์ สัญชาติ ศาสนา และพฤติกรรมอื่นๆ ของผู้คนกลุ่มต่างๆ ดูเหมือนจะไม่ได้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการผลิตภาชนะดินเผาดั้งเดิมแต่อย่างใด